

Anneli Jalakanen

Metsäsertifiointi on osa metsänhoidon kestävyysseurantaa

Metsänhoidon kestävyys

Suomessa on totuttu pitämään huolta metsien puuntuotannollisesta kestävydestä eli tämän hetken hakkuiden mitoittamisesta niin, ettei vaaranneta tulevia hakkuumahdollisuuksia. Maailmanlaajuinen huoli metsien häviämisestä ja ympäristön heikentymisestä on näkynyt viime aikoina kansainvälisten kokousten asialistoilla ja niissä tehdyissä sopimuksissa. Kansainväliseen ympäristökeskusteluun on tullut muotikäsitteeksi ”kestävä kehitys”, joka pohjautuu 1980-luvun lopun Brundtlandin komission ja Rion ympäristö- ja kehityskokouksen (1992) työhön. Helsingissä 1993 pidetty Euroopan toinen metsäministerikokous määritteli metsien kestävä hoidon ja käytön tarkoittamaan ”metsien ja metsämaiden hoitoa ja käyttöä siten, että säilytetään niiden monimuotoisuus, tuottavuus, uusiutumiskyky, elinvoimaisuus ja mahdollisuus toteuttaa nyt ja tulevaisuudessa merkityksellisiä ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia toimintoja paikallisella, kansallisella ja maailmanlaajuisella tasolla, sekä siten, ettei aiheuteta vahinkoa muille ekosysteemeille”.

Suomi sitoutui muiden Rion sopimuksen allekirjoittajavaltioiden tapaan kestävä kehityksen edistämiseen yhteiskunnan kaikilla aloilla, sekä oman maan tilanteen seurantaan. Kunnissa tehdään kestävä kehityksen ohjelmia. Metsätaloudessa kestävyys on myös korostetusti esillä: uudessa metsäläisessä se mainitaan ensimmäisessä pykälässä. Meillä

kansainvälinen kehitys on lainsäädännön uudistamisen lisäksi johtanut ainakin kahteen erilaiseen, rintarinnan etenevään toimintaan: viranomaisten johtamaan seurantaan ns. kestävä metsätalouden kriteereiden ja indikaattoreiden (c&i) avulla sekä vapaaehtoiseen, markkinavetoiseen metsäsertifiointiin.

Kestävyysseuranta

Sertifioinnilla tarkoitetaan menettelyä, jossa kolmas osapuoli antaa todistuksen (sertifikaatin) tuotteen, menetelmän tai palvelun vaatimustenmukaisuudesta. Kolmas osapuoli on riippumaton sertifiointielin, joka ei ole tuotteen myyjä eikä ostaja. Tällaisena toimii yleensä yksityinen yritys tai yhdistys, jonka Mittatekniikan keskuksen sijoittuva FINAS-yksikkö on akkreditoinut eli todennut teknisesti päteväksi tehtävänsä. Metsäsertifioinnilla puolestaan tarkoitetaan menettelyä, jossa riippumaton kolmas osapuoli tarkastaa, vastaako metsien hoito ja käyttö edeltäkäs asetettuja ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia standardeja eli vaatimuksia.

Kriteeri- ja indikaattorityössä ja sertifioinnissa käytetään osittain samoja käsitteitä ja mittareita, mutta tietoja käytetään eri päämääriä varten. Kriteeri- ja indikaattorityön tärkein tavoite on mitata, arvioida ja osoittaa *edistymistä* kestävä metsänhoitoa kohti, kun taas sertifioinnin tarkoituksena on osoittaa tietyn metsänhoidon tason *saavuttami-*

nen. Sertifiointin tarkoituksena on asiakkaan vakuuttaminen siitä, että metsänhoito on hyvää tai on kehittymässä hyvään suuntaan.

Suurin osa maailmalla toteutettavasta kestävästä metsänhoidon seurannasta kriteerien ja indikaattorien avulla tapahtuu siten, että kunkin maan viranomaiset julkaisevat omaa maataan koskevia raportteja tai että kansainvälisesti julkaistaan maanosan tai jopa maapallon laajuisia tilastoja kehityksestä. Kriteerien toimivuutta on kokeiltu pienemmälläkin alueella, kuten Suomen Pirkanmaa-projektissa. Suurin osa sertifiointista puolestaan tarkastelee yhden metsänomistajan metsäaluetta, mutta myös alueellista sertifiointia on sovellettu. Suomen kaavailuisa ensisijainen sertifiointiyksikkö olisi metsäkeskuksen tai metsänhoitoyhdistyksen alue.

On selvää, että sertifiointissa tarvitaan hyvän metsänhoidon tason määrittelyä sertifiointin antamista varten. Sen sijaan nykyisissä kansainvälisissä ja eri maiden kansallisissa kriteeri- ja indikaattorilistoissa on tarkoituksellisesti pidättäytytty tavoite-tason määrittelyistä. Samalle indikaattorille tulee eri maissa määriteltyä eri arvot, jotka saattavat olla järkeviä vain tietyssä maassa olosuhteiden erilaisuuden vuoksi. Puhuttaessa edistyksestä kestävästä metsänhoitoa kohti on mielessä jonkinlainen visio kestävästä tasosta, jolla sekä puuntuotannolliset että muut metsänhoidon tavoitteet voidaan saavuttaa. Ehkä yhteisesti hyväksytty standardi eli sertifiointin myöntämisperusteet edustavat tämän hetken käsitystä kestävästä tasosta, ja näkemys korjautuu ajan mittaan tutkimustiedon ja käytännön kokemusten karttuessa.

Ollakseen uskottavia sekä sertifiointin että kestävästä kehityksen seurannan on oltava läpinäkyviä (ulkopuolisten arvioitavissa) ja esitettyjen todisteiden uskottavia. Sertifiointissa arvioinnin ja sertifiointipäätöksen tekee riippumaton auditoija. Kriteereillä ja indikaattoreilla tehty raportointi antaa metsäksymyksistä kiinnostuneille tietoa, jonka perusteella he tekevät arvioinnin itse.

Pääasiallisena kohderyhmänä on c&i-työssä poliittinen päätöksentekijä, sertifiointissa teollisuudelta tuotteita tilaava tukkuostaja tai vähittäiskaupassa asioiva kuluttaja. Tavalliselle kuluttajalle tuotemerkintä, esim. pohjoismainen joutsenmerkki tai kansainvälisen Forest Stewardship Councilin hyväksymä FSC-metsäsertifikaatti on helpompi kä-

site kuin kestävyyttä mittaavien kriteerien lista tai sertifioitu ympäristöjärjestelmä.

Miksi sertifioidaan?

Sertifiointin tarve lähtee siitä, että osa metsäteollisuuden asiakkaista ei pidä viranomaisten tekemää metsälain ja luonnonsuojelulain valvontaa riittävänä, puolueettomana tai uskottavana. Joko asiakkailla ei ole tarpeeksi tietoa tuottajamaan oloista, tai he saavat tietoa ympäristöjärjestöiltä epäkohdistuun käsittelyssä. Samalla tavalla Suomessa esimerkiksi huonekaluliikkeen asiakkaat haluavat tietää, millaisista metsistä heidän ostamansa puutarhakalusteiden tiikki- tai kumipuuraaka-aine tulee. Metsähallinnon viran puolesta tekemä (lainsäädännön) valvonta ei ehkä kata kaikkia ”hyvän metsänhoidon” piirteitä: esim. kulttuuriset ja sosiaaliset seikat tai muut kuluttaja- tai ympäristösidosryhmiä kiinnostavat asiat saattavat jäädä huomioimatta. On huomattava, että osa tällaisista seikoista sisältyy lainvalvontaan muilla hallinnonaloilla, kuten metsien omistusoikeudet, saamelaisten oikeudet, metsästysoikeudet, muinaismuistomerkkien suojelu jne.

Uusien metsälakiemme vaatima metsänhoidon taso on luonnonhoidon kannalta kohtalaisen hyvä. Sertifiointin ominaispiirteisiin kuitenkin kuuluu, että sillä osoitetaan lakien vaatimuksia korkeampi toiminnan taso. Meillä voidaan valita, halutaanko sertifioida metsänhoidon ”valtavirta” vai ainoastaan sen erikoisen laadukas osa. Kuluttajien kannalta valtavirtalinja voi olla hämmäntävä, koska ympäristömerkin omaavat tuotteet edustavat yleensä pientä, ympäristöystävällisintä osaa tuotteista.

Metsäteollisuutemme pyrkii osoittamaan hyvää ympäristönsuojelun tasoaan sertifioiduilla ympäristöjohtamisjärjestelmillä, jotka pohjautuvat ISO 14000-sarjan standardeihin ja EU:n EMAS-järjestelmään, jossa vaaditaan järjestelmän lisäksi vuosittain julkaistava todennettu ympäristöselonteko. Järjestelmien avulla pyritään arvioimaan yrityksen toiminnan taso ympäristön kannalta ja löytämään ja vähentämään merkittäviä ympäristövaikutuksia. Lisäksi osoitetaan, että yrityksessä noudatetaan lakeja ja sitoudutaan yhteisesti sovittuun ympäristöpolitiikkaan ja jatkuvaan parantamiseen.

Kuva 1. Kestävä metsänhoito turvaa lajien monimuotoisuutta.

Jos metsänhoidosta kiinnostuneet sidosryhmät saataisiin näillä keinoin vakuuttuneiksi metsänhoidomme tasosta, sertifiointia ei välttämättä tarvittaisi. Näyttää siltä, että sertifiointilla ei olisi saavutettavissa ainakaan vielä merkittävästi parempaa puun hintaa, joten sertifiointikulut on nähtävä vaativimman asiakasryhmään kohdistuvana markkinoinnin kustannuksena. Yhdysvalloissa käydään keskustelua siitä, riittääkö kuluttajille vakuutukseksi se, että maassa toteutetaan kestävän metsätalouden suunnitelmaa, kuten amerikkalaisen metsäteollisuuden kestävän metsätalouden ohjelmaa (engl. Sustainable Forestry Initiative). Maailmanlaajuisesti ne maailman maat, jotka eniten kaipaisivat sertifiointia metsänhoidon tason parantamiseksi, eivät sitä eri syistä toteuta. Niissä ei joko ole tarvittavia organisaa-

tioita tai sertifiointi tulee liian kalliiksi. Toisaalta, jos sertifiointia ei-teollisissa maissa pidetään tarpeellisena, teollisten maiden tulisi näyttää hyvää esimerkkiä.

Metsäteollisuuden sidosryhmät lopulta päättävät sertifiointin tarpeen, ja niistä vaikutusvaltaisimpia ovat ympäristöjärjestöjen ohella sellaiset ostajaryhmät Keski-Euroopassa, jotka haluavat jo nyt ostaa FSC-sertifioituja metsäteollisuuden tuotteita. Ostajaryhmittymiä on Maailman Luonnon Säätiön tukemana syntynyt Isoon-Britanniaan, Hollantiin, Itävaltaan, Belgiaan ja Saksaan.

Metsänhoidon standardi

Sertifiointin tarkoituksena on arvioida metsän käytön ja hoidon kykyä ylläpitää ja lisätä ekologiaa, taloudellisia ja sosiaalisia hyötyjä sekä vaihtoehtoisia toimintamahdollisuuksia tulevaisuudessa. Sertifikaatin myöntämisperusteiden tulisi perustua hyvän metsänhoidon kriteereihin sekä olla mahdollisimman yleispiirteisiä, mutta järkeviä yksittäisen metsätalouksikön kannalta. Hyvän metsänhoidon mittareita etsittäessä joudutaan tekemään kompromisseja alueellisen ja paikallisen yksityiskohtaisuuden ja monipuolisuuden ja kansainvälisen vertailukelpoisuuden välillä. Suomessa laaditussa standardiehdotuksessa otettiin huomioon kansainvälinen kestävän metsätalouden kriteeri- ja indikaattorilista sekä FSC:n kansainväliset kriteerit.

Standardien mittaamiseen käytettävien menetelmien periaatteet, toistettavuus ja tarkkuus tulisi kuvata, jotta niiden käyttäjät pystyvät ymmärtämään tulokset ja arvioimaan luotettavuutta. Tavoitteisiin liittyvät tieteelliset perusteet olisi myös soveltuvien osin kirjattava näkyviin käyttäjille. Kustannuksia aiheuttavaa tietojen keräämistä koetetaan pitää kurissa suomalaisessa mallissa sillä, että sertifioitava yksikkö olisi ensisijaisesti metsäkeskuksen tai metsänhoitoyhdistyksen alue, ja toissijaisesti yksittäinen tila.

Metsänhoitosuosituksia ja -standardeja tarvitaan talousmetsissä tukemaan uhanalaisten eliöiden ja luontotyyppien suojelua, koska suojelualueet eivät yksinään riitä turvaamaan metsien monimuotoisuutta. Metsänomistajien tavoitteiden monipuolisuus turvaa myös osaltaan metsän monimuotoisuuden.

Apua tuo myös alue-ekologinen suunnittelu, jossa otetaan huomioon vanhojen metsien ja hakkaamatta jätettävien säästiöiden riittävä osuus ja yhteysverkosto metsäalueella. Siinä voidaan ratkoa myös sitä ongelmaa, että metsätilat ja siten uudistusalat ovat meillä keskimäärin pieniä, mikä johtaa helposti metsäalueen liialliseen pirstoutumiseen pieniksi kuvioiksi. Tällöin laajoja vanhan metsän alueita ei ole lainkaan ja ympäröivien hakkuualueiden reunavaikutus ulottuu pienten säästökuvioiden keskelle saakka. Menetelmän tueksi tarvitaan kuitenkin vielä tutkimustietoa, jota onkin tulossa lähivuosina mm. siitä, mikä olisi toivottava metsikkökuvioiden kokojakauma, riittävä määrä säästöpuita hehtaarilla avohakkuun jälkeen tai kuinka paljon lahopuuta tulisi metsässä olla.

Sopivat sertifiointikriteerit voivat olla erilaiset riippuen kunkin metsänomistajaryhmän metsänhoidon tavoitteista. Tällaiset tavoite-erot olisi helppo ottaa huomioon ympäristönhallintajärjestelmissä (engl. environmental management system, EMS), joita sovelletaan metsähallituksen ja metsäyhtiöiden omissa metsissä. Kun kokemuksia kertyy, voisi ajatella että lähestymistapaa sovellettaisiin myös yksityismetsissä ja metsänomistajat määrittelisivät itse tavoitetason, johon he sitoutuvat metsänhoidossaan. Metsänomistajan kannalta vapaaehtoinen sitoutuminen puunostajan ympäristöjärjestelmässä kirjattuihin metsänhoidon tavoitteisiin sopimus pohjaisesti voi olla hankalaa, mutta ei mahdotonta. Luontevammin sitoutuminen tapahtuisi metsänhoitoyhdistysten omien laatu- ja ympäristöjärjestelmien kautta. Metsänomistajan ja metsäteollisuusyrityksen tavoitteet kohtaavat puunkorjuussa, joka on metsänhoidon tason määräytymisen yksi kriittisimpiä kohtia metsänuudistamisen ohella.

Jotkin kohdat Suomen standardiehdotuksessa ovat kirvoittaneet kiivastakin arvostelua, jota tuli esille mm. Metsätieteellisen Seuran sertifiointiseminaarissa. Ehdotuksessa on vaatimus vanhojen metsien määrälle talousmetsissä muotoiltuna niin, että iäkkäiden metsien osuus tulisi olla yli 15 %. Etelä-Suomessa tällaiseksi kelpaa jo 80-vuotias metsä. Luonto-Liiton ja Greenpeacen mielestä ei riitä, että kaikilla alueilla on *vanhoja* metsiä, vaan osa talousmetsienkin metsämaasta olisi jätettävä *luonnontilaan*, jotta metsätalous olisi ekologisesti kestävä.

Puustopääoman kehitystä kuvaamaan käytetään

ehdotuksessa kasvun ja poistuman vertailua eikä vertailua hakkuusuunnitteeseen. Kasvun käyttö sopii ehkä paremmin kestävä kehityksen kuvaamiseen, jossa käytetään riittävän pitkiä aikasarjoja, kuten kriteeri- ja indikaattorityössä aina pyritään ja esim. OECD suosittaa tehtäväksi.

Sertifiointiperusteet painottuvat ekologiaan nykhetken vaatimusten mukaan. Tulevaisuudessa saatetaan painottaa enemmän sosiaalista vastuuta ja muita eettisiä näkökohtia kuvaavia mittareita. Sosiaalisesti kestävä metsätalous ei ole vielä yhteisesti määritelty, mutta se tarkoittaa mm. toiminnan vaikutuksia ihmisen terveyteen, viihtyvyyteen ja elinoloihin. Nämä seikat tulevat jo nyt esille standardiehdotuksen useissa kriteereissä, esimerkiksi suosituksissa, jotka koskevat kemikaalien käyttöä, kunostusojitusta ja tienrakennusta.

Esimerkin sosiaalisten hyväksymiskriteerien käytöstä tarjoo Kanadassa standardisoimisjärjestö Canadian Standards Associationin hyväksymä kestävä metsätalouden standardi, joka on tarkoitettu käytettäväksi ISO-standardiin pohjautuvien ympäristöjärjestelmien osana. Standardiin sisältyvissä Kanadan Ministerineuvoston kestävä metsänhoidon kriteereissä mainitaan mm. alkuperäisväestön oikeudet, metsätyöstä riippuvaisten kylien työllisyys sekä oikeudenmukainen ja oikeaan tietoon perustuva päätöksenteko. Näitä asioita mitataan mm. inventointien ja suunnittelun kattavuudella sekä investoinneilla tutkimus- ja kehitystyöhön, koulutukseen ja kansainvälistymiseen.

Hyvien sosiaalisten kriteerien määrittely voisi tapahtua avoimen vuorovaikutus- ja oppimisprosessin kautta, esim. osallistavan suunnittelun keinoin (metsäkeskus- ja aluesuunnitelmataso). Erityisen tärkeää tämä olisi suunniteltaessa laajoja metsähallituksen ja metsäyritysten metsäalueita ja silloin kun alueeseen kohdistuu voimakkaita paikallisia intressejä. Vaikuttamismahdollisuuksiin liittyy myös vastuu. Kaikkien metsiä käyttävien sidosryhmien, myös jokamiehen, toiminnan tulisi olla sopusoinnussa luonnonvarojen kestävä käytön periaatteen kanssa.

Miten tästä eteenpäin?

Suomessa sertifiointivalmiuksien rakentaminen lähti alkuun sertifiointin organisointia ja standardeja

pohtineiden työryhmien työnä. Jatkotyössä olisi tärkeää sertifiointin riippumattomuuden ja uskottavuuden takaamiseksi sitoutuminen johonkin kansainväliseen järjestelmään, organisaatiovalmiuksien kehittäminen (mm. sertifikaatin myöntäjät ja auditoijat) sekä metsien tilan tarkastuksen kehittäminen.

Luonnonsuojelujärjestöistä Suomen luonnonsuojeluliitto ja Maailman Luonnon Säätiö ovat ehdottaneet, että meille perustettaisiin ns. FSC-työryhmä, joka sitouttaisi sertifiointin FSC-järjestelmään. Olisi eduksi, jos Suomen ja Ruotsin vaatimukset olisivat suunnilleen samaa tasoa, muuten jompikumpi maa saa kilpailuetua, vaikka olosuhteet ovat samankaltaiset.

Riippumatta siitä miten metsänhoidon taso todennetaan, ensimmäinen edellytys on toimiva tiedonkeruujärjestelmä. Sen tuottamaa tietoa voivat sitten käyttää hyväksi metsäteollisuusyritykset ja yksityismetsätalous ympäristöjärjestelmissään sekä muut organisaatiot ympäristömerkkejä myöntäessään.

Olisi myös päätettävä, halutaanko meillä sertifioida valtavirtaa edustava metsänhoito, jolloin standardi olisi luontevasti osa yritysten ja muiden metsätalousorganisaatioiden ympäristöjärjestelmiä, vai halutaanko antaa ympäristömerkki metsänhoidon parhaimmistolle. Ekomerkin nimi saattaa silloin hyvinkin olla FSC.

Kirjallisuus

- Defining sustainable forest management. A Canadian approach to criteria and indicators. Canadian Council of Forest Ministers 1995. 22 s. ISBN 1-896408-04-4.
- Ehdotus metsien kestävä hoidon ja käytön sertifiointijärjestelmäksi Suomessa. Hyväksytty työryhmän kokouksessa 16.4.1997. Metsäsertifiointin standardityöryhmä. 21 s.
- Granholm, H., Vähänen, T. & Sahlberg, S. (toim.). 1996. Intergovernmental seminar on criteria and indicators for sustainable forest management (ISCI). August 19–22, 1996, Helsinki. Background document. Ministry of Agriculture and Forestry. 131 s. ISBN 951-53-0916-6.
- Metsäsertifiointin toteutusjärjestelmän kehittäminen Suomessa. Maa- ja metsätalousministeriö. MMM:n julkaisuja 6/1997. 101 s.
- Suomen Metsätieteellisen Seuran metsäsertifiointiseminaarin esitelmät 28.4.97 Säätytalossa Helsingissä.
- Valtonen, K., Juslin, H. & Laine, P. 1995. Metsäteollisuuden vihreät markkinat. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 578. 145 s.

■ Anneli Jalkanen on tutkijana Metsäntutkimuslaitoksen Helsingin tutkimuskeskuksessa.